

Streszczenie

Niniejsza rozprawa doktorska pt.: „Psycholingwistyczna analiza porównawcza osiągnięć dzieci w wieku 3-6 lat w zakresie przyswajania języka niemieckiego w polskim przedszkolu“ przedstawia analizę osiągnięć dzieci przedszkolnych w wieku 3-6 lat w zakresie przyswajania języka niemieckiego w oparciu o empiryczne badanie następujących umiejętności: rozumienie, produkcja, komunikacja, liczenie, odtwarzanie piosenek i rymów oraz receptywne i produktywne wykorzystanie przyswojonych treści w nowych sytuacjach i kontekstach.

Rozdział pierwszy pt. „Stan badań i wyjaśnienie pojęć” zawiera przegląd literatury przedmiotu ze szczególnym uwzględnieniem problematyki dwujęzyczności, a przede wszystkim przyswajania języka drugiego. W rozdziale tym omawiane są także niejednoznaczne pojęcia, jak 'dwujęzyczność', 'język ojczysty', 'język pierwszy', 'język drugi', 'język obcy', 'przyswajanie języka ojczystego', 'przyswajanie języka pierwszego', 'przyswajanie języka drugiego', 'przyswajanie języka drugiego w warunkach naturalnych' i 'przyswajanie języka drugiego w warunkach instytucjonalnych', 'proces przyswajania' i 'proces uczenia się', a także związane z nimi pojęcia 'zdolność' i 'umiejętność'. Przybliżane są też pojęcia 'kompetencji językowej' i 'kompetencji komunikacyjnej' oraz pojęcia 'kognicji' i 'znaczenia' z perspektywy lingwistyki kognitywnej.

W rozdziale drugim pt.: „Neuropsychologiczne podstawy przyswajania języka” przedstawiono neuronalne podstawy funkcji psychicznych człowieka. Krótko zarysowano sposób funkcjonowania mózgu, omówiono neuronalne przetwarzanie informacji, kształtowanie się konceptów i większych struktur kognitywnych, funkcjonowanie pamięci i procesy pamięciowe oraz rolę i działanie neuronów lustrzanych, czyli zjawiska warunkujące procesy przyswajania języka.

W rozdziale trzecim zaprezentowano teorie przyswajania języka pierwszego i drugiego. Omówiono ujęcia behawiorystyczne (Skinner 1957), natywistyczne (Chomsky 1957), kognitywne (Langacker 1987), interakcyjne (Bates/MacWhinney 1981), konekcjonistyczne (Ellman 1997), konstruktywizm (Piaget 1966), teorię rozwoju (Wygotski 1971), dwa ostatnie, jako ujęcia prekursorskie dla kognitywizmu i interkacjonizmu, odpowiednio. W odniesieniu do przyswajania języka drugiego przedstawiono hipotezę kontrastywną (Fries 1945, Weinreich 1953, Lado 1957), hipotezę identyczności (Dulay, Burt 1974), hipotezę międzyjęzyka (Selinker 1972), hipotezę monitora (Krashen 1981, 1982, 1985). Następnie

przybliżono nowsze idee dotyczące problematyki przyswajania języka pierwszego i drugiego, m.in. zagadnienie interaktywnej intencjonalności (por. Bokus, Shugar 2007), teorie umysłu (m.in. Wellman 1992, Astington 1999, Haman 2002), problem intersubiektywności i wspólnego dzielenia uwagi (Tomasello 2002, 2003), zasadę imersji (por. Montanari 2002) mechanizm Fast Mappingu (Tiefenthal 2009).

Rozdział czwarty poświęcono spojrzeniu na dziecko przedszkolne z perspektywy psycholingwistyki rozwojowej. Przedstawiono predyspozycje dziecka przedszkolnego do przyswajania wiedzy, scharakteryzowano jego zachowania językowe w świetle faz przyswajania języka, zaprezentowano dziecko przedszkolne w sytuacji przyswajania języka drugiego, omówiono rolę przedszkola w rozwoju dziecka, podkreślono rolę zabawy i wpływ zabawy na przyswajanie języków.

Rozdział piąty obejmuje wspomniane na wstępie badanie empiryczne. Rozdział rozpoczyna prezentacja osób badanych. Następnie przedstawiane są metody prowadzenia zajęć językowych z dziećmi i realizowany program, cele prezentowanego w niniejszej pracy badania, materiał i metody. Uzyskane dane analizowane są pod względem jakościowym i ilościowym, a wyniki ujęte w tabelach. Kolejny podrozdział zawiera omówienie wyników, a cały rozdział kończy prezentacja wniosków.

W zakończeniu zostały podkreślone najważniejsze konstatacje z pracy.

Wyniki potwierdzają zasadność wczesnego rozpoczynania etapu przyswajania języka drugiego przez dzieci także w warunkach zinstytucjonalizowanych. Czas trwania procesu przyswajania języka drugiego i procesy stymulujące dojrzewanie dziecka w sferze fizycznej, psychicznej, poznawczej, społecznej okazują się kluczowe dla skuteczności przyswajania języków. Dzieci w wieku 2,5-3 lat, kiedy rozpoczynają swój pobyt w przedszkolu dysponują optymalnymi predyspozycjami do tego, by przyswajać drugi język. Podkreślić należy, że kontakt z drugim językiem pozytywnie wpływa na rozwój ogólny, a w szczególności rozwój językowy dziecka także w sytuacji, gdy ekspozycja na bodźce w języku drugim w przedszkolu jest ograniczona do zajęć językowych. Wyniki potwierdzają także pozytywny wpływ wspomagania procesu przyswajania języka drugiego bodźcami podawanymi w języku pierwszym. Dzieci mające kontakt z większą liczbą języków są językowo sprawniejsze i pewniejsze.

W związku z powyższym zdaje się być zasadne w dalszych badaniach psycholingwistycznych w obszarze przyswajania drugiego języka w warunkach zinstytucjonalizowanych mocniej eksponować kwestie związane z implementacją imersji jako sposobu pracy z językiem drugim w przedszkolu.

Jedną z kwestii bezpośrednio związanych z tą problematyką są zachowania językowe dzieci w kontakcie z osobami, dla których dany język drugi jest ich językiem pierwszym. Badania takie przeprowadzać można w ramach projektów wymiany realizowanych przez liczne przedszkola we współpracy z przedszkolami z zagranicy, które służą właśnie bezpośrednim kontaktom dzieci z obu krajów.

Podkreślić należy, że przedszkole stanowi optymalną przestrzeń dla wszechstronnego rozwoju dziecka, w tym jego rozwoju językowego, zważywszy na fakt, że przyswajanie języków jest procesem zintegrowanym, w którym współuczestniczą mechanizmy mentalne i czynniki zewnętrzne, środowiskowe. Bez tych ostatnich, na które składa się aktywność własna dziecka, jego kontakty z otoczeniem, bodźce językowe, zabawy, działanie i współdziałanie nie podejmą swoich funkcji neurony lustrzane, dziecko nie nabędzie zdolności intersubiektywnych, ani kompetencji społeczno-pragmatycznych, ani wreszcie kompetencji językowej i komunikacyjnej.